

שירתו של יצחק שלו

מאת נתן גורן

נה וחשאית. שרק בעמדו ליד אבני המצבה על קברה של האהבת הורה: "זו היתה אהבה", ואילו כל הימים שמר בלבו את הרגש ורק — רז לבי ולכה — לא נודע לעולם / כי דוכא באבו ונבלם". ואכן נושם שיר זה אלגיות מרעידה את הלב. וגם האהבה לאותה ילדה־שדה. שידעה כמו "שבלי שועל לסוף צואר בלי קול ובאהבת צמחים הורבן ראשה אליו" — שופעת אף היא תוגה מזוככה ושקטה. קלה ורגשנית היא האהבה שפריחה "ביום נשם".

ציללים רומאנטיים מנעימים עולים מכמה שירי האהבה שבספר, ובמיוחד ינסו ב"קנינה על עלומיך". ואם בשני המדורות האלה — שירי הילדות ושירי האהבה — מתגלה יצחק שלו בשיר רת־היחיד שלו, הרי יפרוץ מגבולותיה במדורות "ליל־אברהם" ו"קול ענות". כאן יתלהט מזגו של המשורר, יהרוג מתחומי הליריקה הרכה והעדינה ויצר עד לקראת סער־האכסרפסיה והרמת האקסטואליה, וכלום אין יסוד פיוטי מוצק גם בתחומים אלו? שלו גילה דוקא כאן מתח פיוטי חזק וזיעוע את חלככות ברעמיו וברקיו, אבל גם עיד־גם ודיככס בנימות הנפשיות שלו.

במקום לגלות רק נגעים וכתמים, העלה שלו את ה"אדם ברגעים הגדור לים", וחרי רק הוא ש"יעבור כנביא־נחמה בין עיי החיכל". ומי הוא בעי צם אדם כזה? כלום רק אחד הוא ואין שני לו? שלו מראה לנו כמה וכמה סוגים של אדם גדול כזה. שופט המ"שחרר נשפט, רופא המנתח תולה והולך צו מחליו, מציל תינוק מן האש, מרשה טובעים בגלי ים. — בכל אלו יתגלו אור האדם ותקות העולם.

ואף־על־פי שגילויים הומאניים כא"ל מפכים את חיינו, יש בכל זאת כאלו, שאינם רוצים בהם, וכשם שגיר לה שלו את האדם ברגעיו הגדולים, כך יקרע את הצעפים מאלה, ש"הם רוצים שלא עור". ... ויש כאלו שאינם מקבלים מנצה על תזמורת, אדריכל השומר על שלימות הבנין, רבי־חובל העומד על משמר הספינה, כותב, מד"בר, כל אלו הממלאים תפקידים נעלים בחיינו אינם רצויים לסוג ידוע של אנשים, והמשורר יוקיע אותם בסלוא השנינות.

ואמנם התקפתו על סוגי אמנים ויוצרי רים ב"תפילה על האמנות" נראית אולי כתורגה מתחום השירה, אבל יפה אר ל, שדוקא משורר החלבש עזו ויחשף בצורה פיוטית את הליקויים והצללים שבאמנותו. ומדוע אין רשות למשורר להתקיף, שושלת מלכים חדשה" ול"גלות את התלישות הוודאישות והתת־רברבות שבמשורריו, האם לא עשו זאת משוררים גדולים בעולם? יצחק שלו הספיג כמה משיריו רוח חדשה, צמאון למשהו עילאי, אלהי ובשירים ב"אין אלהים" ו"ליל אברהם" התרוי מס לדרגה גבוהה של שירה הגותית. נימות הזמן, המלחמה, ימי ירושלים, דמויות קדומים כאלישע, בלק ובלעם, אסוציאציות, ממדינת ישראל, תהלה לחרושת העברית — כל אלה וכיוצא באלה מרוכזים במדור האחרון שבספר "קול ענות".

המשורר שלו מתגלה בספרו השלישי בעצם אונן הפורחים, ואם יש בשני ספריו הקודמים יצירות פיוטיות רח"בת־ממדים הרי גילה ב"קול־ענות" הגות שירית חדשה העשויה להשפיע על כל מי שלא יתפט לחקרנות נבדבה.

ב"קול־ענות" בוקעים ועולים הרי בה קולות, קולות הלב, והנפש — ולא מעט מקול העין; ומזיגה זו של התר שים הערים והנשמה התוססת, — הלב ההומה ורועד והנפש הסוערת — הרי תמה טבוע בשירת יצחק שלו וגם ב"קול־ענות".

לליריקה של יצחק שלו הוצקו אמ" גם בשנים האחרונות לשדים סמיכים. אבל את מעין הנראשית של שירתו — הילדות — לא יטוש כל הימים. וגם בספר השירים שלו השלישי "קול ענות" ("קרית ספר") זעות נימות־ילדות ליריות עדינות החוכשות את הלב.

ושלא כמרביית משורריו הקלאסיים, שהילדות היתה להם מקור שירה רגי שית, נפשית, היינו ליריקה כמעט מופ"שטה, צידף יצחק שלו בשירתו זו עצי מים וחוויות, מציאות מלושדת בחר שניות ונפיות, בפעימות־לב ולהטיצ"רים, בניצנוצי יופי והברקות בשר"ודמיות, ואולי משום כך יש פה ושם בשירים אלו, הנראים כקלים, דוקא משקל כבד. אם לא בניבם, הרי בעיני ריותם.

רמו לכך כבר נתגלה לי בפתח ספר רז השני של שלו "קולות אנוש המים", וכך יעיד שם על עצמו: "ולבי כבר בזמר / טעון חשרת־פיוט".

ואמנם אוחו "שדה ילדות", שתהלהך בו המשורר בעורו ילד והושחת כולו — עשוי להכביד ולהעציב, ועצב זה יתנה המשורר בכנות כובשת. הגענו עים לשדה, לחורשת הזיתים, ליצהר ולתירוש יעיקו וירעידו את הלב. "הנה אותי קצי לי / וככה רציתי למות / זכרונות חביבים בלבבי / וקולות מגוסי הילדות" — ופירושו של דבר, שנופי הילדות נתערו כל כך בתווייתו של המשורר, עד כי העלמו חם — מקור כלייה גם לו.

הקשר בין הילדות וכל אשר ביקום חזק כל כך בשירת שלו, עד כי אפילו קומת הילד הנמוכה היתה קרובה לש"מים יותר מקומת הגבר, ומשמי היל"דת כמקור כיסופים וגעגועים ירד המשורר למטה, ועלי אדמות ישיר על ה"חדר ההוא", שאינו אלא "ארץ אחינו ואחיותנו" ואותו חדר שקט ונגוה "מכני זכרונות" לכל ימי חיינו. וגם כל שהתרחש באותו הדר־הילדות לא ייעקר מזכרונו של המשורר, שכן יראה בין אחותו שהיתה באותו חדר ומכוסה עתה שמיכת־עפר לבין בחו ששמה כשם אחותו, ושומה היא בש"מיכת־רקמה־קשה בל ינתק, כי כל שיבול ויכלה ב"ארץ החדר ההוא" — שוב יתלבלב ויהיה, ואפילו, לרובת הצלוליד" שבאותו חדר, יש מין כוח שליט", המביא לגיל נעורים ול"בשלת נשיות" וללידת "כובות של בשר ושל דם".

הקשר בין שני הדורות למן ימי נעורים עד תקופת הבגרות מתגלם אפילו ב"אנחה". ואם בהיותו ילד לא הבין המשורר פשרה של אנחת האב, הרי נתפרשה לו כשהוא עצמו היה אב לבן ודאגות ופחדים דקרותו וגם הוא נאנח כאביו. אסנם יצחק שלו כאילו תוהה בשירו, על הנער בכ"ר" לאותה רציפות הדורות ונדמה לו לפעמים שבני הדור החדש שונים מאר"תם שהיו לפניהם בעולם. אבל בעיקרו של דבר יאמין כי יש "ארכיון משפ"חה ומגילת יוחסין", בשיר "ישנים הרי לזים" הגיע שלו להערצת הגזעיות שבילדות ולאהבה ללא מצרים לילד, "את סיפור בשרנו נאהב, הנמשך גם בשתוק עצמותינו בגיא / ואת זמר דמנו הקם אחרי העלם שפתותינו משיר / לא נוכל לעזוב / את אדמת אלהים באין רעש זיתים / צעירים מסביב לגזענו ובאין רעיון זית חיי". כאן הגיעה שירת הילדות של שלו לשיאה, ואולי בשירת־הילדות שלנו בכלל.

האהבה תופסת בשירת שלו מקום מכובד, ולרוב היא מלאה סערת־נפש ודם כאחת, אולם בשיר־האהבה ש"ב"קול־ענות" אין להטיצוים וכמעט שאין שם גם סערת־דם. ב"סמדר יל"דת־נה", אנו רואים רקמת אהבה ערי